

СТАНОВИЩЕ

Относно конкурс за заемане на академична длъжност “професор” в област Хуманитарни науки, професионално направление 2.3. Философия, обявен в Държавен вестник брой 13 от 12.02.2019 година.

Единствен участник: **д.ф.н. Стефан Георгиев Попов**, хоноруван преподавател в Департамент “Политически науки”, НБУ.

От: **проф. д-р Боян Ивайлов Знеполски**, Катедра Социология, ФФ на СУ „Св. Климент Охридски“

Преглед и оценка на публикациите

Монографията на Стефан Попов *Атлантис дезинтеграция на политически тела* (Обсидиан, 2016) се отличава с особена жанрова оригиналност. Тя не представлява нито емпирично изследване на конкретни политически ситуации, нито теоретично изследване на релевантността на едни или други теории на международните отношения. Самият автор много уместно я определя като “концептуален анализ”, който, позовавайки се на социолози като Вебер и Шютц, се стреми да дефинира основанията за крайността на политическите тела. Изследователската перспектива е дефинирана много прецизно: действително изследването на рисковете от дезинтеграция на политическите тела може да бъде само концептуално, не емпирично, доколкото е невъзможно, а и противоречиво, да бъдат определени изпреварващо емпиричните условия за дезинтеграция. Доколкото “възможността за дезинтеграция [е] заложена в самото конституиране на политическото тяло, в неговия вътрешен замисъл” (с. 19), то и прогностичната стойност на концептуален анализ, основан на понятия като империя, федерация, държава-нация, е напълно обоснована, докато емпиричното актуализиране на тази възможност е въпрос на друг тип изследване.

В най-обща перспектива монографията на Стефан Попов представлява навлизане на политическата социология на риска на терена на международната

политика и в частност на стратегическите политически изследвания, при което академичният учен се опитва да намери свое място на дискурсивните вълни на политическите стратегии. Макар и срещата да е почти невъзможна, академичният анализ успява да разшири стандартните стратегически анализи отвъд утвърдения им концептуален хоризонт (единство на държавните субекти, рационалност на актьорите, водеща роля на националния интерес), добавяйки важното измерение на социологическото размишление. (с. 116-117).

Монографията на Стефан Попов е фокусирана върху пет типологични случая на застрашени от разпад политически тела: СССР и Русия, Югославия, Украйна, Македония, Европейски съюз. Макар да става дума за пет специфични случая, логиките на евентуалния разпад могат да бъдат сведени до три: империя (СССР и Русия), недовършени политически тела, разкъсвани от вътрешни културни деления и подложени на силен външен натиск (Украйна, Македония); федерация и съюз (Югославия, ЕС). За разлика от държавите-нации, за които е конститутивна идеята за граница, за империята е конститутивно незачитането на границите. Анализът на Стефан Попов на съветската империя е забележителен: комунистическата универсалстка идеология се оказва онзи могъщ двигател, който подхранва съветска експанзия отвъд всякакви граници (не само географските, но и земните, социалните, психологическите, биологическите и пр.). Разпадът на империята започва от момента, в който експанзията, преформулирана от Горбачов като политика на гласност и преустройство, се обръща навътре и предизвиква имплозия на имперското тяло. С разпадането на СССР, лишена от месианската си роля, Русия губи временно имперските си амбиции, принудена да се вмести в рамките на модела на държавата-нация. При управлението на Путин обаче Русия започва да възвръща имперските си рефлексии, без да успее да възвърне някогашното си имперско влияние. Рискът от разпад в случая се дължи както на прекомерната централизация на федерацията, която при криза би предизвикала засилване на центробежните сили на автономизация и дори на отделяне на определени части на империята, така и на имперския произвол и кампаниите на самоцелно себеутвърждаване, които в много случаи са лишени от целесъобразност и рационалност (Чечения, Грузия, Украйна).

Случаят “Украйна” е напълно различен от случая “Русия” и типологично сходен със случая “Македония”, на който няма да се спирам тук. Става дума за страна с много кратка държавническа традиция, исторически и културно разделена, подложена освен това на силен натиск от страна на Русия. Стефан Попов разглежда ситуацията на Украйна не толкова от гледна точка на културологичните и исторически основания за нейната (вътрешна) крехкост, колкото от гледна точка на руската агресия спрямо украинската територия (анексията на Крим, войната в Донецк и Луганск). В тази връзка Попов детайлно анализира различните подходи на Запада към Русия, целящи прекратяване на руската агресия, като обосновава изтъква слабостите им, когато биват прилагани поотделно. Ако оставена на произвола на историческата инерция Украйна неминуемо би се разпаднала, то един комплексен подход от страна на Запада, целящ възпирането на руската агресия, както и решителното ангажиране с подкрепа за украинската държава, с голяма вероятност биха предотвратили разпада на страната.

Случаят “Югославия”, който в редица отношения е сходен с този на ЕС, поставя общия проблем за жизнеспособността на федерациите. Според Стефан Попов федерацията представлява специфична форма на нация-държава, което означава, че самото начинание по създаването на Югославия, като федерация от вече формирани нации, съдържа зародено с опасности противоречие на институционалния замисъл. Анализът е изводите на Попов се близки до тези на Антъни Смит в книгата му *Националната идентичност*, в която авторът също интерпретира разпада на Югославия като следствие от принципната невъзможност да се формира устойчива наднационална идентичност на основата на вече формирани нации. В речника на Стефан Попов този процес може да бъде обяснен с понятието суверенитет и с ключовото твърдение, че “федерация има там, където трансферът на суверенитет към центъра е необратим” (с. 65), което очевидно не се случва в Югославия.

Най-важната и най-добре разгърнатата глава в монографията на Стефан Попов, заедно с тази за СССР и Русия, е главата, посветена на Европейския съюз. Авторът проследява различните исторически форми на европейско обединение, предшестващи създаването на ЕС, като в този исторически преглед се спира най-обстойно на Декларацията от 1950 г. (планът “Шуман”), в която

според него са изложени основните задачи на европейското обединение – установяване на мир в Европа чрез установяване на мир между Франция и Германия, което се постига чрез обединяване на основни индустрии на двете страни. Впоследствие Римският договор (1956 г.) поставя началото на общия европейски пазар. Според Стефан Попов тази първоначална идея за ЕС се оказва продуктивна и жизнеспособна. Авторът поставя обаче под съмнение по-късното развитие на съюза, по-специално идеята за създаване на европейска конституция и за федерализиране на Европа. Именно тази идея според него поражда риск от разпадане на съюза. Подобно на случая “Югославия”, и тук се сблъскваме с противоречивата амбиция да се създаде една голяма държава-нация, каквато е федерацията, въз основа на вече съществуващи държави-нации. Да се даде конституция на Европа, би означавало да се наложи конституция в разрез с изискването за демократична легитимност. Противоречивостта на идеята за европейска конституция, дори нейната невъзможност, произтича от следното твърдение: “Федерацията е силен вариант на политическо единство, зад което стои „ние, народът”, а не множество държави, обвързани с типични междудържавни договори.” (с. 216) В този смисъл повикът “повече Европа” не би могъл да доведе до създаване на европейска федерация, а само до разрастване на бюрократично-техническия разум в ущърб на демократичната легитимност.

Тезата на Стефан Попов е ясно изказана и силно аргументирана, но аз имам две принципни възражения към нея. Първо. Да кажем, че днес ЕС все още не може да бъде федерация, не означава, че той никога и при никакви условия не бил могъл да стане федерация и че ние не трябва, контрафактически, да мислим тази възможност. Противното би означавало да изпаднем в неисторичност, да твърдим, че държавата-нация е вечната и непреодолима форма на политическите тела, което чисто исторически е невярно. Самият хипотетичен модус на анализите в монографията, изисква ние да допуснем, също хипотетично, възможността от създаване на европейска федерация. Второ. Ако ЕС е възникнал единствено, за да реши конкретни исторически задачи – осигуряването на мир и създаването на общ пазар след Втората световна война – и тези задачи вече са решени, то на него не му остава нищо друго освен да се разпадне. Но ако ЕС трябва да има историческа трайност, той трябва да решава

все нови и нови исторически предизвикателства, отговарящи на нови и нови исторически контексти. Днес глобилизацията поставя нови задачи пред ЕС, които Шуман не би могъл да предвиди, свързани с екологията, икономиката, сигурността и т.н., които не могат да бъдат решени нито на национално равнище, нито на равнището на междудържавните договори, а изискват общи политики. Тези задачи надхвърлят първоначалния замисъл на ЕС и за да бъдат успешно решени, изискват институционална креативност в посока на институционалната трансформация на съюза. В този смисъл моята теза е обратна на тезата на Стефан Попов: ЕС няма да има бъдеще, не ако се стреми да стане федерация, а напротив, ако се ограничи до решаването все същите първоначални задачи на съюза.

Монографията на Стефан Попов *Декарт и математизацията на света* (Алтера, 2017) представлява прецизно и оригинално философско изследване, което е фокусирано върху философското творчество на Декарт, но което препраща и към по-късни автори: Кант, Хусерл, Хайдегер, Витгенщайн. Общата тема, обединяваща тези философи в монографията, е именно математизацията на света, но, както подчертава Стефан Попов: “Въпросът, който остава нетривиален, е промяната в смисъла на математическото” (116). И в *Декарт*, както и в *Атлантис*, се проявява един характерен за Стефан Попов философски стил и философски подход: при анализа на една епоха, както и при оценяването на рисковете от разпад на една държава или федерация, водещ е не генеалогическият, историко-културалистският подход, а строго концептуалният подход: важното и определящото е концентрирано в понятието. Както парадигмите при Томас Кун, понятията при Попов дефинират в по-общо план модуса, в който въприемаме и живеем в света. Преходите между парадигмите, както и преходите между епохите, нямат философско значение, тъй като, както няма парадигма за преход, така и не може да има понятие за преход между епохи, равностойно на понятието за една или друга епоха. Чрез разгръщането на понятието – на всичките му пластове и импликации – ние най-пълно можем да разберем една епоха, едно политическо тяло, един автор. Например в случая на *Декарт и математизацията на света* Стефан Попов се интересува не само и не толкова от Декарт, колкото от модерната епоха, която той разбира и определя през перспективата на Декарт. “Математизацията”, “математическото”

са понятията, които му позволяват едновременно да определи духа на едно философско творчество, както и когнитивния и екзистенциален хоризонт на една епоха. В тази монография успехът на философския анализ идва именно от успешното съчетаване на детайлното изследване на философските текстове на Декарт – разплитането на съдържащите се в тях парадокси, например тавтологичния характер на метода при Декарт (главата Метод) – с постоянно удържаното питане за духа на епохата, тоест за смисъла на математизацията.

В заключение имам един общ методологически въпрос: ако концептуалният анализ, който Стефан Попов прилага и в двете си монографии, има своите безспорни основания в сферата на строго философските изследвания, то какви са границите на неговата валидност в сферата на политологичните и социологически изследвания, имайки предвид историческата и културна индивидуалност на техните предмети?

Академични приноси и постижения на Стефан Попов.

Стефан Попов има богата академична биография: докторат върху Витгенщайн от New School for social research, специализации в престижни международни академични центрове, публикации в престижни международни издания. Приложенията за кандидатстването монографии са резултат от трайните интереси на Стефан Попов, за което свидетелстват други скорошни публикации, като: *Objectum rigum: Увод във феноменологията на Рене Декарт*. София: Фондация „Литературен вестник“, 2015. ISBN 978-954-9602-43-2. (270 стр.); - *Публичен процес. Том I и II. Сборник статии*. София: Сиела, 2015. ISBN 978-954-28-1601-0. (260 стр.) През последните години кандидатът се специализира основно в сферата на политическата социология и политическата философия, за което съществен принос има неговият богат опит в ръководството и участието в проекти в сферата на НПО. За професионалните интереси на Стефан Попов свидетелстват и неговата преподавателска дейност в СУ “Св. Климент Охридски” и НБУ, както и плановете му за публикации на книги.

Приносите, посочени в документите за кандидатстването, реалистично, адекватно и подробно описват действителните приноси на автора. Точките за цитирания и рецензии далеч надхвърлят изисквания минимум.

Заклучение

Високите научни качества и приноси на научните публикации, както и личните ми впечатления от кандидата, ми дават основанието без всякакво колебание да препоръчам на уважаемите членове на научното жури да гласуват единодушно с ДА д.ф.н. Стефан Георгиев Попов да заеме академичната длъжност “професор” в област Хуманитарни науки, професионално направление 2.3. Философия, обявен в Държавен вестник брой 13 от 12.02.2019 година.

София, 11.06.2019 г.

Проф. д-р Боян Знеполски:

